

# Üniversite Öğrencilerinde Riskli Davranışların Yaygınlığı ve Madde Kullanımı ile İlişkisi

Demet Havaçeliği Atlam<sup>1</sup>,  
Ebru Aldemir<sup>1</sup>, A. Ender Altıntoprak<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Ege Üniversitesi, Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri  
Enstitüsü, İzmir - Türkiye

<sup>2</sup>Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları  
Anabilim Dalı, İzmir - Türkiye

## ÖZET

Üniversite öğrencilerinde riskli davranışların yaygınlığı ve riskli davranışların madde kullanımı ile ilişkisi

**Amaç:** Genç yetişkinlik döneminde sıklıkla karşılaşılan riskli davranışların üniversite popülasyonundaki yaygınlığı ve madde kullanımı ile ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

**Yöntem:** Kesitsel, web-tabanlı, öz bildirim dayalı çalışma, 53,003 öğrencisi olan bir devlet üniversitesinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem sayısı için, Türkiye'deki üniversitelerde madde kullanımının en düşük prevalansına (%0.01-%0.6) göre güç analizi kullanılmıştır. Araştırma için 3,184 kişilik örneklem sayısı yeterli bulunmuştur. Bağımlılık Profil İndeksi Anketini tamamlayan 2,973 kişinin verileri değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizlerde frekans testleri, Pearson ki-kare ve lojistik regresyon kullanılmıştır.

**Bulgular:** Araştırmaya 1,629 (%54.8) kadın ve 1,344 (%45.2) erkek katıldı. Kadınlarda intihar planı ya da girişimi ve kendine zarar verme davranışı (KZVD); erkeklerde çakı, bıçak, tabanca gibi silahları taşıma, kavga etme ve yaralanma, erken yaşta cinsel ilişki deneyimi, kondom kullanımı, sigara, alkol, enerji içeceği ve madde kullanımı anlamlı düzeyde yüksek bulundu (p=0001). Sık intihar planı ve girişimi (11.3 kat), 15 yaşından önce cinsel ilişki deneyimi (16.6 kat) madde kullanımında daha riskli davranışlar olarak bulundu. Sigara, alkol ve enerji içeceği kullanım sıklığı arttıkça madde kullanımı riskinin de arttığı saptandı.

**Sonuç:** Gençlerde, risk alma davranışlarında cinsiyet faktörü ayırıcı özelliklerden biridir. Riskli davranışlar ve madde kullanımı arasındaki ilişki, bir riskli davranışın başka bir riskli davranışa yol açabileceğini düşündürür. Bu nedenle, riskli davranışlarda bulunan genç yetişkinlerde madde kullanımının, madde kullanım sorunu ile gelen genç yetişkinlerde de diğer riskli davranışların değerlendirilmesi gerekir.

**Anahtar kelimeler:** Riskli davranışlar, madde kullanımı, üniversite öğrencileri

## ABSTRACT

Prevalence of risky behaviors and relationship of risky behaviors with substance use among university students

**Objective:** This study aims to evaluate the prevalence of risky behaviors, frequently encountered in young adulthood, and the relationship between such behaviors and substance use in the university population.

**Method:** This cross sectional, web-based, self-report study was carried out in a state university with 53,003 students. The power analysis was conducted according to the lowest prevalence (0.01%-0.6%) of substance use in universities in Turkey. A sample of 3,184 people was found to be sufficient for the research. The data of 2,973 individuals who completed the Addiction Profile Index was evaluated. Frequency tests, Pearson chi-square and logistic regression were used in the statistical analysis.

**Results:** As participants 1,629 (54.8%) females and 1,344 (45.2%) males were included in the study. Suicidal plans or attempts and self-harming behaviors were significantly more prevalent among female students; carrying a weapon (penknife/knife/gun), engaging in physical fights, sustaining injuries in physical fights, early sexual relation experiences, condom usage, cigarette, alcohol, energy drink and substance consumption were significantly more prevalent among male students (p=0001). Frequent suicidal plans or attempts (11.3 times) and early sexual experiences, before the age of 15 (16.6 times) were found to be riskier behaviors in the presence of substance use; as the consumption of cigarettes, alcohol and energy drink increased, so did the risk of substance use.

**Conclusion:** Gender is a distinctive characteristic with regard to risky behaviors among young people. The relationship between risky behaviors and substance use suggests that one risky behavior may lead to another. As such, it is necessary to evaluate the substance use among young people with risky behaviors and to examine other risky behaviors which accompany the substance use problems.

**Keywords:** Risk-taking, substance abuse, university students



**Bu makaleye atf yapmak için:** Atlam DH, Aldemir E, Altıntoprak AE. Prevalence of risky behaviors and relationship of risky behaviors with substance use among university students. Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences 2017;30:287-298.  
<https://doi.org/10.5350/DAJPN2017300402>

Yazışma adresi / Address reprint requests to:  
Demet Havaçeliği Atlam,  
Ege Üniversitesi, Madde Bağımlılığı, Toksikoloji  
ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, Madde Bağımlılığı  
Anabilim Dalı, 35100 Bornova/İzmir, Türkiye

Telefon / Phone: +90-232-390-1607

Elektronik posta adresi / E-mail address:  
demet.havaceliği@gmail.com

Geliş tarihi / Date of receipt:  
15 Mart 2017 / March 15, 2017

İlk düzeltme öneri tarihi /  
Date of the first revision letter:  
18 Nisan 2017 / April 18, 2017

Kabul tarihi / Date of acceptance:  
14 Mayıs 2017 / May 14, 2017

Çalışma, 8. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi'nde poster bildirisi olarak sunulmuştur.

## GİRİŞ

Gençlik, sosyal ve kişisel değişime dayalı güçlülüklerin yaşandığı bir dönem olmasının yanında bireyin kimlik gelişimi açısından da önem taşımaktadır (1). Dryfoods'a göre (1990), genç yetişkinlikte kendini tanıma, kendi kişisel değerlerini oluşturma, problem çözme, karar verme, duygusal olarak bağımsızlığını kazanma gibi yetişkinliğe geçişe özgü değişim, stres kaynağı oluşturabilmekte ve riskli davranışlara eğilime yol açabilmektedir (1). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, bu dönemde üreme sağlığı sorunları, madde kullanımı, beslenme bozuklukları, ruhsal sorunlar ve riskli davranışlar sıklıkla görülür (2,3).

Kaynağını daha çok ergenlik dönemine özgü özelliklerden alan riskli davranışlar, kişinin yaşamının diğer dönemlerinde de sorun olabilecek ve sorumluluk sahibi yetişkin olmalarını engelleyecek özellikler taşır (4,5). Bu davranışlar, Jessor (1998) tarafından kişisel, sosyal veya gelişimsel olarak istenmeyen sonuçlara neden olan ve yaşamı tehdit eden ya da sağlığa zararlı davranışlar olarak tanımlanır (1), bunlara heyecan arayıcı, fiziksel cesaret gerektiren ya da kuralların ihlalini beraberinde getiren ciddi zarar verici ve hatta ölüme götüren sonuçlar doğurabilen eylemler de dahildir (5,6).

Riskli davranışlar, trafik, cinsellik, madde kullanımı ve sporla ilgili olmak üzere dört farklı grupta toplanır (6). Suç işleme, sigara içme, alkol veya madde kullanımı, enerji içeceği kullanımı, kendine zarar verme davranışı (KZVD), intihar girişimi, riskli (alkollü, kemersiz, hızlı, ehliyetsiz) araç kullanma, erken yaşta cinsellik yaşama, korunmasız cinsel ilişkiye girme, evden veya okuldan kaçma, okulu bırakma, derslere ilgisizlik, sağlıksız yeme davranışları, diyet yapma ve hareketsiz yaşam riskli davranışlar arasında sayılır (1,4,7-9). Dünyada genellikle 13-19, ülkemizde ise 16-20 yaşlarında sıklıkla görülen KZVD, olumsuz duygulardan kaçmak ya da duygusal stres faktörleri ile baş etmenin bir yolu olarak kişinin yaşamını sonlandırma niyetinin olmadığı, kendine yönelik yıkıcı davranışlar olarak tanımlanır (10-12). Gerek KZVD gerekse intihara yönelik yapılan çalışmalar, özellikle gençlerin yüksek risk grubunda olduğunu gösterir (13). Ülkemizde, intihar

girişimi nedeniyle özellikle acil servise olan başvuruların çoğunluğunun 16-24 yaş aralığında olması da önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkar (13-15). Riskli davranışlara yönelik araştırmalar, genç kadınlarda KZVD ve intihar girişiminin, erkeklerde ise madde kullanımı, şiddet, erken yaşta cinsel etkinlik ve intiharın daha sık görüldüğünü göstermektedir (4,13,16-20). Üniversite örnekleimine yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda, riskli cinsel davranışlar, özellikle de kondom kullanmadan gerçekleştirilen korunmasız cinsel ilişki üzerinde durulmaktadır (21-24). Korunmasız cinsel ilişkinin yanı sıra çok sayıda partner ile cinsel deneyim yaşama, para karşılığında birlikte olma, cinsel ilişki sırasında ya da öncesinde alkol ya da yasadışı madde kullanımı da diğer riskli cinsel davranışlar olarak değerlendirilmektedir (24-27).

Riskli sağlık davranışları kapsamında yer alan sigara, alkol, enerji içeceği ve madde kullanımında arkadaş çevresi, kilit faktörlerden biridir. Çünkü bu maddeler, bireyin arkadaş çevresi tarafından önerilebilmekte ve akranlardaki madde kullanımı, gerek gruba olan aidiyet duygusunun etkisiyle gerekse akran baskısının neticesinde kişinin de madde kullanımına yol açabilmektedir (28,29). Özellikle ergenlik döneminde deneysel sigara ve alkol, sonraki yıllarda esrar ve diğer maddelere doğru geçişe yol açarak yasadışı maddelere olan eğilimi arttırabilir (29). Bu noktada, üniversite yılları, farklı madde deneyimlerinin görüldüğü bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Gençler tarafından sıklıkla tercih edilen enerji içeceklerinin kullanımı da, aşırı alkol kullanımı ve madde kullanımı açısından risk oluşturmakta (7,30) ve bağımlılık yapan ilaçlar gibi dopamin, serotonin, noradrenalin ve adrenalinin fazla miktarda salınımına ve uzamış etki göstermelerine neden olmaktadır (31).

Riskli davranışların bireylerde toplanma eğilimi gösterdiği, bir riskli davranış olan gencin başka riskli davranışlara da yatkınlık gösterdiği bildirilmektedir (4). Bu ilişkiyi destekleyen araştırmalara göre, yasadışı madde kullanımı ile riskli sağlık davranışları, cinsel davranışlar (32-34), araç kullanımı (35), riskli finansal davranışlar ve kumar oynama (36-38), kavgaya karışma ve yaralanma, kesici ve delici aletleri taşıma (39-41) arasında ilişki bulunmaktadır.

Son yıllarda, üniversite öğrencilerinde riskli davranışlarda bulunma ve madde kullanımında artış gözlenmektedir. Bu çalışmada amaç, üniversite öğrencilerinde riskli davranışların yaygınlığının ve riskli davranışların madde kullanımı ile ilişkisinin değerlendirilmesidir. Bu çalışmanın temel hipotezi; intihar girişimi, KZVD, kesici ve delici alet taşıma, kavga etme ve kavgaya bağlı yaralanma, erken yaşta cinsel ilişki ve korunmasız cinsel ilişki gibi risk alma davranışları ile madde kullanımı arasında ilişki olduğudur.

## YÖNTEM

Çalışma kapsamında olan yasadışı maddelerin yaygınlığına göre hesaplanma yapılmış, kullanım yaygınlığı en düşük olan maddelerin (eroin, kokain, ekstazi, uçucu vb.) Türkiye’de üniversitelerde yapılan çalışmalarda (9,42) yaygınlığına göre (%0.01-%0.6) örneklemin hesaplanmasında güç analizinden faydalanılmıştır. Buna göre, 53,003 üniversite öğrenci evreni için %95 güven aralığı  $\pm 0.03$  sapma miktarıyla 3,184 kişilik örneklem sayısı yeterli bulunmuştur. Ankete bir yıl boyunca katılan 17-35 yaş aralığındaki 4,307 kişi değerlendirmeye alınmıştır. Var olmayan bir madde olan “relaktin” güvenilirlik sorusu olarak belirlenmiştir. “Relaktin” kullanımına evet diyen 325 kişi değerlendirmeden çıkarılmış ve 3,982 kişilik örneklem ele alınmış, tüm soruları tamamlayan 2,973 kişinin bulgularına yer verilmiştir.

## Ölçekler

Demografik veri formu, cinsiyet, yaş, okul bilgileri, okul başarısı, aile bilgileri, kimlerle yaşadığı, ekonomik durumu gibi demografik bilgileri içermektedir.

**Bağımlılık Profil İndeksi Kısa Formu (BAPİ-Kısa):** Ögel ve arkadaşları (43) tarafından hazırlanan Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) Kısa Formu, sigara, alkol, madde kullanım sıklığı, erken cinsel etkinlik, intihar girişimi, fiziksel kavga, kavga sonucu yaralanma, vücuda faça atma, zarar verme, bıçak, silah vb. taşıma, sağlıksız yaşam ve sağlıksız internet kullanımı gibi riskli davranışları ve depresyon, öfke, anksiyete, dürtüsellik,

heyecan arama davranışı gibi ruhsal değerlendirmeye dayalı soruları içermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.89’dur. Madde-toplam puan korelasyon katsayıları 0.49-0.70 arasında saptanmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde 2 faktör elde edilmiştir ve toplam varyansın %60.3’ünü açıklamaktadır. Bağımlılık tanı ölçütleri ve şiddetli istek soruları birinci faktörde, yaşama etki ve motivasyon diğer faktör altında toplanmıştır. BAPİ-Kısa ile BAPİ arasında korelasyon katsayısı 0.96; AUDIT arasındaki korelasyon katsayısı 0.82; CAGE arasındaki korelasyon katsayısı 0.76 bulunmuştur. Tüm korelasyonlar istatistiksel olarak  $p < 0.05$  düzeyinde anlamlıdır.

## Uygulama

Çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı 2037 no ile alınmıştır. Anket, üniversitenin veri tabanına konularak web-tabanlı gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesinde, tüm kurumlara resmi yazı gönderilmiş, ankete katılımın teşvik edilmesi için afişler düzenlenmiş ve üniversitenin çeşitli yerlerine asılmış; anket, üniversite ve kurumların web sitelerinde ve sosyal paylaşım sitelerinde duyurulmuştur. İnternet üzerinden düzenlenen anket, gönüllülüğe dayalıdır. Katılımcılardan ad, soyad, öğrenci no vb. kişisel bilgiler alınmamıştır. Anket, herhangi bir soru işaretlenmeden diğerine geçilemeyecek şekilde düzenlenmiştir, kişiler diledikleri zaman uygulamadan çekilmiştir.

## İstatistiksel Analiz

Analizlerde frekans, Pearson ki-kare testi ve regresyon testleri kullanılmıştır. Kategorik verileri değerlendirmek ve gruplar arası farkları belirlemek için Pearson ki-kare testi uygulanmıştır. Analiz aşamasında dördü, beşli likert tipi olan cevaplar değerlendirmeyi kolaylaştırmak için ikili ve üçlü hale getirilerek analize sokulmuştur. Araştırma kapsamında öğrencilere sorulan tüm maddeler (sakinleştirici hap, esrar, ekstazi, eroin, kokain, uyuşturucu hap, uçucu madde) birleştirilerek madde deneyimi olarak değerlendirilmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan madde kullanımına etkisinde logistik regresyon testinden yararlanılmıştır. Madde kullanımında her riskli

davranışın ayrı etkisi için, enter yöntemiyle İkili Lojistik Regresyon Analizi kullanılmıştır. Çalışmada istatistiksel anlamlılık derecesi olarak  $p < 0.05$  seçilmiştir.

## BULGULAR

### Sosyodemografik Bulgular

Araştırmaya katılan, yaş ortalaması  $21.8 \pm 2.9$  (min:17, max:35) olan öğrencilerin 1,629'u kadın (%54.8) ve 1,344'ü erkekti (%45.2). Katılımcıların %78.8'i (n=2343) fakülteleri, %6.1'i (n=181) yüksekokulları, %8.9'u (n=264) meslek yüksek okulları ve %6.2'si (n=185) enstitüleri temsil ediyordu. Öğrencilerin %15'i (n=445) hazırlık sınıfı, %25.9'u (n=770) 1.sınıf, %20.3'ü (n=604) 2.sınıf, %13.9'u

(n=413) 3.sınıf, %13.5'i (n=402) 4.5.6.sınıflar ve %8.8'i (n=262) yüksek lisans ve doktora seviyelerini içermektedir. Katılımcıların %84'ü anne ve babasının birlikte olduğunu, %9.9'u ailesinde boşanmanın gerçekleştiğini, %6.1'i ebeveyn kaybı yaşadığını bildirdi. Katılımcıların %39.2'si ailesinin yanında, %2.2'si akrabasının yanında, %34.5'i evde yalnız, arkadaşları ya da sevgilisiyle birlikte yaşadığını, %22'si yurttan kaldığını, %2'si de diğer koşullarda yaşadığını belirtti.

### Riskli Davranışların Yaygınlığı

Cinsiyete göre riskli davranışlar değerlendirildiğinde, kadınlarda, intihar planı ve girişimi ( $\chi^2=18.335$ ;  $p=0.0001$ ) ve KZVD ( $\chi^2=15.887$ ;  $p=0.0001$ ); erkeklerde, bıçak, çakı, silah vb. kesici ve delici aletleri taşıma ( $\chi^2=37.993$ ;  $p=0.0001$ ), son 1 yıl içinde kavga etme

**Tablo 1: Cinsiyete göre riskli davranışların yaygınlığı**

	Genel %	Kadın %	Erkek %	$\chi^2$	p
<b>İntihar Planı veya girişimi</b>	24.8	27.9	21.2	18.335	<0.001
<b>Kendine zarar verme davranışı</b>	15.4	17.8	12.5	15.887	<0.001
<b>Kesici, delici aletleri taşıma</b>	13.7	10.2	18.0	37.993	<0.001
<b>Son 1 yılda kavga etme</b>	16.8	11.0	23.8	85.706	<0.001
<b>Son 1 yılda kavga sonucu yaralanma</b>	5.2	2.9	7.9	35.594	<0.001
<b>Cinsel ilişki deneyimi</b>				374.746	<0.001
Cinsel ilişki yok	58.7	73.5	40.7		
15 yaşından önce	1.5	0.6	2.6		
15-18 yaş arasında	13.4	5.4	23.1		
18 yaşından sonra	26.4	20.4	33.6		
<b>Cinsel ilişkide korunma yöntemi</b>				74.070	<0.001
Yöntem yok	6.9	5.3	7.8		
Geri çekme	27.5	35.0	23.5		
Doğum kontrol hapı	6.1	12.3	2.8		
Kondom	59.4	47.3	66.0		
<b>Sigara deneyimi</b>				106.410	<0.001
Hiç	45.7	52.9	37.1		
1-2 kez	18.5	19.0	17.9		
Ayda birkaç kez	6.1	5.8	6.5		
Haftada birkaç kez	5.5	4.6	6.6		
Her gün	24.2	17.8	31.8		
<b>Alkol deneyimi</b>				116.593	<0.001
Hiç	23.8	26.2	20.9		
1-2 kez	13.8	15.9	11.2		
Ayda birkaç kez	46.2	48.1	43.9		
Haftada birkaç kez	13.8	8.5	20.2		
Her gün	2.4	1.3	3.8		
<b>Enerji İçeceği deneyimi</b>	31.9	23.0	42.7	147.024	<0.001
<b>Madde deneyimi</b>				69.589	<0.001
Hiç	72.8	76.9	67.9		
1-5 kez kullanım	19.6	19.2	20.2		
5'ten fazla kullanım	7.6	4.0	11.9		

$\chi^2$ : Ki-kare

( $\chi^2=85.706$ ;  $p=0.0001$ ) ve kavga sonucunda yaralanma ( $\chi^2=35.594$ ;  $p=0.0001$ ), erken yaşta cinsel ilişki deneyimi ( $\chi^2=374.746$ ;  $p=0.0001$ ) anlamlı düzeyde daha yaygın bulundu ( $p<0.001$ ). Cinsel ilişkide korunma yöntemi ile cinsiyet faktörü arasında ilişki saptanmış olup ( $\chi^2=74.070$ ;  $p=0.0001$ ); kondom kullanımı erkekler tarafından, doğum kontrol hapı ve geri çekme metodu kadınlar tarafından daha çok bildirildi (Tablo 1).

Öğrencilerde yaşam boyu en az bir kez sigara %54.3, alkol %62.4, enerji içeceği %31.9 ve madde deneyimi (reçete dışı kullanılan sakinleştirici hap, esrar, ekstazi, eroin, kokain, uyuşturucu hap, uçucu maddeler) %27.2 olarak bulundu, bu deneyim 1-5 kez madde deneme (%19.6,  $n=584$ ), 5'den fazla kullanım (%7.6,  $n=225$ ) olarak madde kullanım sıklığına göre gruplandırıldı. Cinsiyete göre, sigara ( $\chi^2=106.410$ ;  $p=0.0001$ ), alkol ( $\chi^2=116.593$ ;  $p=0.0001$ ), enerji içeceği ( $\chi^2=147.024$ ;  $p=0.0001$ ) ve madde kullanım sıklığı

( $\chi^2=69.589$ ;  $p=0.0001$ ) arasında anlamlı farklılık bulundu (Tablo 1).

### Riskli Davranışlar ve Madde Kullanımı İlişkisi

Araştırmada, riskli davranışların yaygınlığı ve sıklığının madde kullanımına etkisi incelenmiştir. Değerlendirme, maddeyi hiç kullanmayan ( $n=2164$ ) ve maddeyi kullanan (5'ten fazla deneyen) ( $n=225$ ) gruplar arasında yapıldı. Madde kullanımına her riskli davranışın ayrı etkisi için logistik regresyon analizi kullanıldı. İntihar sıklıkla planlama ya da denemenin, KZVD'nın, kesici ve delici aletleri taşımanın, son 1 yılda fiziksel kavgada bulunma veya buna bağlı yaralanmanın madde kullanım riskini arttırdığı görülmektedir (Tablo 2). Cinsel ilişki deneyiminde, 15 yaş öncesi, 15-18 yaş aralığı ve 18 yaş sonrası ilişki yaşamının; cinsel ilişkide geri çekme tekniği (etkin olmayan

**Tablo 2: Riskli davranışların madde kullanımına etkisi**

Riskli Davranışlar	Odds Ratio	%95 güven aralığı	Wald
<b>İntihar planı veya girişimi</b>			
Ara sıra planlama veya deneme	2.227	1.639-3.025	26.229
Sıklıkla planlama veya deneme	11.364	5.774-22.365	49.502
<b>Kendine zarar verme davranışı</b>			
Kesici, delici aletleri taşıma	3.498	2.549-4.799	60.187
<b>Son 1 yılda Fiziksel kavga</b>			
Fiziksel kavgada 1 kez bulunma	2.701	1.854-3.936	26.765
Fiziksel kavgada 2 ve üzerinde bulunma	5.955	3.932-9.018	71.009
<b>Son 1 yılda Kavga sonucu yaralanma</b>			
Cinsel İlişki Deneyimi	4.577	2.933-7.144	44.847
18 yaşından sonra	4.904	3.439-6.992	77.144
15-18 yaşlarında	10.067	6.871-14.749	140.425
15 yaşından önce	16.602	7.477-36.865	47.647
<b>Cinsel İlişkide Korunma Yöntemi</b>			
Hiçbir yöntem yok	4.939	2.389-10.213	18.570
Geri çekme*	9.269	6.193-13.872	117.142
Kondom, doğum kontrol hapı**	5.928	4.198-8.373	102.086
<b>Sigara deneyimi</b>			
Hayatında 1-2 kez	3.341	1.996-5.593	21.058
Ayda birkaç kez	5.202	2.670-10.133	23.490
Haftada birkaç kez	4.805	2.381-9.697	19.194
Her gün	15.853	10.444-24.065	168.382
<b>Alkol deneyimi</b>			
Sadece 1 kez	2.208	1.111-4.388	5.113
Ayda 1-3 kez	3.416	1.984-5.882	19.635
Haftada 1-5 kez	16.376	9.357-28.657	95.878
Hemen hemen her gün	39.625	18.831-83.380	93.966
<b>Enerji içeceği deneyimi</b>			
Ayda 1-3 kez	3.800	2.825-5.110	77.911
Haftada 1-7 kez	8.560	5.121-14.308	67.086

\*Etkin olmayan korunma yöntemi, \*\*Etkin korunma yöntemi, Odds Ratio: Rölatif risk

korunma yöntemi), kondom ya da doğum kontrol hapı kullanımı (etkin korunma yöntemleri) ve ilişkide herhangi bir korunma yöntemi kullanmamanın hiç cinsel ilişki yaşamayana göre madde kullanma riskini daha çok arttırdığı sonucuna ulaşıldı. Sigara, alkol ve enerji içeceği kullanım sıklığı arttıkça madde kullanımının da arttığı bulundu (Tablo 2). Tablo 2'ye göre intiharı sıklıkla planlayanlarda, 18 yaşından önce cinsel ilişki yaşayanlarda, cinsel ilişkide geri çekme metodunu kullananlarda, her gün sigara içenlerde, haftada 1-5 kez ve her gün alkol kullananlarda, haftada 1-7 kez enerji içeceği tüketenlerde madde kullanımı 8 katın üzerinde çıkmıştır.

## TARTIŞMA

Bulgularımız, İzmir'de üniversite öğrencilerinde intihar girişimi, kesici ve delici alet taşıma, sigara, alkol, madde kullanımı, korunmasız cinsel ilişkinin ülkemizde yapılan diğer çalışmalara kıyasla daha yaygın olduğunu ve riskli davranışlar ile madde kullanımının ilişkili olduğunu göstermektedir.

### Riskli Davranışların Yaygınlığı

Araştırmamızda, üniversite öğrencilerinde intihar planı veya girişimi (%24.8), ülkemizde yapılan diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlardan (intihar düşüncesi %11.4-%42, girişimi %5.5-%7) daha yüksek bulunmuştur (13,44,45). Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda ise intihar düşüncesi yaygınlığı %24, intihar girişimi yaygınlığı %5-%18 aralığında değişmektedir (11,46-49). Bulgularımız her ne kadar Türkiye'deki diğer üniversitelerden daha yaygın olsa da, intihar düşüncesi, planı veya girişimlerinin farklı kavramlar olduğu ve iki farklı kavram olan intihar planı ve girişiminin aynı soruda sorulmasının sonuçları etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Örneklemimizde KZVD'nin yaygınlığının (%15.4), 2011 yılında yapılan bir başka çalışma ile aynı yüzdeye sahip olması tutarlı bir sonuca ulaşıldığını göstermektedir (45). Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda ise KZVD'nin genellikle daha yaygın olduğu saptanmış olup özellikle, Amerika Birleşik Devletleri'nde %69,

Kanada'da %41, Avustralya'da %47, Endonezya'da %32.7 gibi yüksek bir yüzdeye kadar çıktığı, İngiltere (%14), İtalya (%21), Almanya (%6) gibi Avrupa ülkelerinde ise daha düşük olduğu gözlenmektedir (11,49). Ülkelerdeki bu farklılık, ülkelerin hukuksal düzenlemeleri, sosyo-kültürel alt yapısı, kendine zarar vermeye dayalı toplumsal kabulü ve dini inancındaki farklılıklardan kaynaklı olabilir. Araştırmamızda, kadınlarda intihar girişimi ve KZVD'nin yüksek bulunması, kültürel farklılıklar yaklaşımı ve birçok çalışma ile uyumludur (49-53); ancak cinsiyet açısından fark saptanmadığına yönelik bazı çalışmalar da mevcuttur (13,45). Literatürde, cinsiyete dayalı farklı sonuçların elde edilmesi, araştırma yönteminden kaynaklanabilir. Kadınlarda genellikle intihar girişiminin, erkeklerde ise tamamlanmış intiharın daha yüksek bulunmasının nedeni, tercih edilen intihar yöntemine bağlanabilir. Kadınların genellikle ilaç içerek, erkeklerin ise ateşli silahları tercih ederek girişimde bulunması, intiharla ilgili sonuçları etkilemektedir (53).

Araştırmamızda üniversite öğrencilerinin bıçak, çakı, tabanca gibi kesici ve delici aletleri taşımasının (%13.7), ülkemizde üniversite popülasyonuna yönelik yapılan diğer çalışmalara (%7.9-%11.1) göre daha yaygın bulunması, bu davranışın öğrenciler arasında gittikçe arttığını göstermektedir (54,55). Literatürle uyumlu olarak, öğrencilerde kesici delici alet taşıma, kavga etme ve buna bağlı yaralanmanın erkeklerde kadınlara göre daha yaygın bulunması (40,54,56,57), erkeklerden beklenen cesur, güçlü, savaşçı olmaya dayalı toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak açıklanabilir.

Ülkemizde, üniversite yıllarında cinsel ilişki deneyimi artmakla beraber, üniversite öğrencilerinde korunma yöntemleri ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar (CYBH) konusunda yeterli bilginin olmadığı görülmektedir (58,59). Bu durum cinsel yaşama daha çok katılan, ama etkin korunma yöntemlerini kullanmayan bir gençliği ve riskli durumları da beraberinde getirmektedir. Araştırmamızda, korunmasız cinsel ilişki yaygınlığı (geri çekme tekniği ve herhangi bir korunma yönteminin olmaması) %34.4 olarak saptanmıştır. Bu oran, konuyla ilgili Türkiye'deki diğer çalışma sonuçlarına (%18.9-%27.4) kıyasla yüksek,

yurtdışındaki çalışma sonuçları (%34-%48) ile benzerdir (21-24,26,58-60). Bu bulgu, üzerinde durulması gereken önemli sonuçlardan biridir. Ülkemizde üniversite öğrencilerinde, korunma yöntemleri konusunda bilgi, deneyimin yetersizliği ve gerekli tutumun gösterilmemesi genç yaşta hamilelik, HIV ve CYBH karşılaşma riskini de arttırmaktadır. Dünyada HIV bulaşanların yarısı ve CYBH vakalarının üçte biri 25 yaşın altındaki gençlerden oluştuğu için üniversite öğrencileri, üzerinden durulması gereken önemli popülasyonlardan biridir (61). Cinsel açıdan risk alınan önemli bir davranış da erken yaşta cinsel ilişki deneyimidir. Araştırmamızda, 15 yaşından önce yaşanan cinsel ilişki deneyimi (%1.5) ile yurtdışında yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgu (%40.6) arasındaki farkın, ülkemizin kültürel değerleri ve cinsel deneyime yönelik bakış açısından kaynaklandığı düşünülmektedir (62). Ülkemizde, cinselliğin tabu olarak kabul edilmesi, çoğu zaman konuşulmayan, göz ardı edilen bir unsur olması, bekarete yönelik vurgunun halen önemini koruması, cinsellik konusunda toplum ve aile baskısı, hamile kalma/bırakma korkusu, CYBH ve dini inançlardan dolayı, genç yaşta cinsel ilişki yaşamaktan kaçınılmaktadır (58,63).

Çalışmamızda yaşam boyu sigara deneyimi ve alkol deneyiminin İzmir’de üniversite öğrencilerine yönelik yapılan diğer araştırma sonuçlarına (sigara kullanımı %29.1-%43.3, alkol kullanımı %47.9-%55.6) kıyasla daha yüksek bulunması bu konudaki koruyucu önlemlerin artırılması gerektiğini göstermektedir (64-66). Bunun yanı sıra, enerji içeceği kullanımının (%31.9) ülkemizde (%55-%59.9) ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalardan (%65-%68) daha düşük çıkması olumlu bir durum gibi görülse de enerji içecekleri konusunda sorun yaşanmadığı anlamına gelmemelidir (30,67-69). Çünkü ülkemizde yapılan bir başka araştırmaya göre, enerji içeceği kullanımı %55 olmasına rağmen, enerji içeceği hakkında yeterli bilgi sahibi olmayanların %73 olduğu dikkat çekmekte ve bu durum da bilinçsiz kullanıma işaret etmektedir (67). Bu bilinçsiz kullanımın da ileride sorun oluşturma ihtimali üzerinde durmak gerekir. Çünkü, enerji içeceklerinin pazarlanma stratejilerinde gençlerin hedef alınması, fiziksel dayanıklılığın, cinsel cesaretin ve extreme sporlarının

vurgulanmasından ötürü gençler arasında kullanımının gittikçe artması beklenmektedir (69,70).

Ülkemizde, üniversite öğrencilerinde madde deneyimi 1990-2003 yıllarında %6-%8.6 (71-74), 2004-2009 yıllarında %3-%9.2 (42,55,75,76), 2010-2015 yıllarında %4.7-%13.6 olarak bulunmuş olup kullanımın her geçen yıl arttığı görülmektedir (3,65,68,77,78). Bunun yanı sıra, çalışmamızda, madde deneyiminin yüksek bir yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Bu farklılık, araştırma yöntemlerinin ve madde kullanım yaygınlığını değerlendiren ölçeklerin farklılığından ve çalışmamızda kullanım sorununa yol açacak sakinleştiricilerin reçete dışı kullanımının da madde kullanımı olarak değerlendirilmesinden kaynaklanıyor olabilir. Bunun yanı sıra, Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzlem Merkezi (TUBİM) 2013 yılı Raporu’na göre, Marmara ve Ege bölgelerinin esrar olaylarının en yaygın geliştiği yerler olması ve 2011 yılı verilerine göre de İzmir’de 33,500 problemlili esrar kullanıcısının rapor edilmesi, bu durumu destekler niteliktedir (79). Araştırmamızda erkeklerde sigara, alkol, enerji içeceği ve madde deneyiminin kadınlara göre anlamlı düzeyde daha yaygın olduğu ve madde kullanımında cinsiyet faktörünün rolünün literatürde yapılan diğer çalışmalarla uyumluluk gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (3,5,39,66,77,80,81). Bunun yanı sıra araştırmamızda, kadın ve erkeklerin madde deneyimlerinin (1-5 kez deneme) yakın olduğu, farkın ise düzenli kullanıma (5’ten fazla deneme) dayalı olduğu görülmektedir. Bu durum, erkeklerin düzenli madde kullanımı konusunda daha çok risk altında olduğunu göstermesinin yanı sıra kadınların da her geçen gün madde konusundaki meraklarının ve deneyimlerinin arttığını işaret etmektedir.

### **Riskli Davranışlar ve Madde Kullanımı İlişkisi**

Çalışmamızda, sık intihar planı, girişimi veya KZVD olanlarda madde kullanım riskinin arttığı bulgusu, intihar planı veya girişimi, KZVD ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi ortaya koyar niteliktedir. İlaç ve madde kullanımının intihar düşüncesi ve girişiminde nedensel bir rolü olduğu (82); KZVD’nin temelinde ruhsal hastalıkların ve madde kullanımının yattığı da

sıklıkla belirtilmektedir (12,83,84). Araştırmamızda fiziksel kavgada bulunanlarda, kesici ve delici alet taşıyanlarda madde kullanım riskinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Amerika’da yapılan çalışmalarda, kampüste tabanca taşıma ile madde kullanımı ve satışı ile ilgili suç işleme arasında güçlü bir ilişki olduğuna yönelik sonuçlar elde edilmiştir (40,57). Şiddet ve suçun erken yaşlarda başlaması, ileriki yaşlarda madde kullanımı için risk oluşturabilmektedir.

Çalışmamızda erken yaşta cinsel deneyim yaşamının madde kullanım riskini 16.6 kat arttırdığı ve bu deneyimi yaşayanlarda madde kullanımının %37.9 gibi yüksek bir yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, riskli cinsel davranış ile madde kullanımı arasındaki ilişkiyi doğrular bir sonuçtur. Madde kullanımı ile riskli cinsel davranış arasında ilişkinin yanı sıra (60,85,86), cinsel aktivite öncesinde ya da sırasında alkol ya da madde kullanımının riskli cinsel davranış olarak değerlendirildiği ve buna bağlı bir birlikteliğin korunmasız cinsel aktiviteye yol açabileceği de ileri sürülmektedir (24,26). Son yıllarda Afrika’da esrar kullanımının arttığı bunun da riskli cinsel davranışlar ile ilişkisi olduğuna yönelik görüşler de vardır (32).

Araştırmamızda, sigara, alkol ve enerji içeceği kullanım sıklığı arttıkça madde kullanım riskinin arttığı saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda, düzenli sigara kullanımı ve riskli (aşırı) alkol kullanımının bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı açısından risk oluşturduğu hatta çoklu madde kullanımına yol açabileceği bildirilmiştir (42,87,88). Bununla beraber, enerji içeceği kullananlarda sigara, alkol, esrar, amfetamin kullanımının daha yüksek olduğuna yönelik bir çalışma da bulunmaktadır (7).

Sonuç olarak, ülkemizde, üniversite öğrencilerinde, intihar girişimi, kesici ve delici alet taşıma, sigara, alkol, madde kullanımı, korunmasız cinsel ilişki gibi risk alma davranışlarının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Bazı risk alma davranışlarında cinsiyet faktörü, ayırıcı özelliğini hala korumaktadır. Özellikle KZVD ve intihar girişiminin kadınlarda daha yaygın olduğu göze çarpmıştır. Önemli sonuçlardan biri de, riskli davranışların sıklığı arttıkça maddeyi deneme ve kullanma riskinin daha da arttığının saptanmasıdır. Özellikle intiharı sıklıkla planlayanlarda, 18 yaşından

önce cinsel ilişki yaşayanlarda, korunmasız cinsel ilişki yaşayanlarda, her gün sigara, haftada 1-7 kez alkol ve enerji içeceği kullananlarda madde kullanımının belirgin düzeyde daha yüksek bulunması, bu davranışları sergileyen kişilerde madde kullanımına yönelik riskin arttığını göstermektedir. Riskli davranışlar ve madde kullanımı arasındaki ilişki, bir riskli davranışı göstereenin diğer riskli davranışlara yatkın olabileceği düşüncesini desteklemektedir. Bu nedenle, riskli davranışlarda bulunan gençlerde madde kullanımı, madde kullanım sorunu ile gelenlerde de diğer riskli davranışların sorgulanması çok önemlidir.

Araştırmanın güçlü yanlarından biri araştırma yönteminin iyi planlanmış olmasıdır. Üniversiteyi temsil eden İzmir merkez ve çevre ilçelerindeki fakülte, enstitü, yüksekokul, meslek yüksekokulu gibi tüm birimlerdeki ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenciler çalışma kapsamına alınarak çalışma evreni geniş tutulmuştur. Uygulamanın internet üzerinden yapılması, gençlerin çalışmaya katılımını arttırmıştır. Sanal ortamın gençler tarafından daha anonim olarak değerlendirileceği düşünülmüş ve bu metot ile okula devam etmeyen kesime de ulaşılmıştır. Ek olarak, araştırmada, var olmayan bir madde olan “relaktin” güvenilirlik sorusu sorularak, bu maddeyi denediğini belirten 325 kişinin çalışmadan çıkarılması, daha sağlıklı bulgular elde edilmesini sağlayarak çalışmanın güvenilirliğini arttırmıştır. Ayrıca uygulamada, soru atlanmasına izin verilmeyen bir sistemin kurulmuş, bu yol ile veri kaybının önlenmesi sağlanmıştır.

Bu araştırmanın kısıtlılıklarından biri, riskli davranışlar ile ilgili daha ayrıntılı bilgi alınamamış olmasıdır. Özellikle, her riskli davranışa başlama yaşlarının sorulması ve değerlendirilmesinin, riskli davranışlar ve madde kullanımı arasındaki çift yönlü ilişkiye dair karışıklığı gidereceği düşünülmüştür. Ayrıca bu ilişkinin yönünün tespit edilmeye yönelik kohort tipi çalışmaların yapılması, benzeri çalışmaların gücünü arttıracaktır. Bir diğer kısıtlılık, özbildirime dayalı veriler üzerinde analiz yapılmış olmasıdır. Bu durumun eksik beyan nedeniyle yetersiz değerlendirmeye neden olabileceği düşünülmektedir. Ek olarak, örneklemimiz İzmir’deki bir üniversitenin öğrencilerini kapsamaktadır. Farklı bölgelerde, farklı üniversitelerin çalışmaya



dahil edilmesi Türkiye'ye genellenabilirliğini arttıracaktır.

**Teşekkür:** Gençiz Projesi kapsamında, araştırma fikri ve yöntemine yaptığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Kültegin Ögel'e teşekkür ederiz.

**Çıkar çatışması:** Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

**Finansal destek:** Yazarlar finansal destek beyan etmemişlerdir.

Katkı Kategorileri	Yazarın Adı
Çalışma fikrinin geliştirilmesi	A.E.A.
Çalışmanın metodolojik olarak tasarımı	A.E.A.
Veri toplama ve işleme	D.H.A., A.E.A.
Verinin analizi ve yorumlanması	D.H.A., E.A.
Literatür araştırması	D.H.A.
Makalenin yazımı	D.H.A., E.A.
Makalenin gözden geçirilerek revize edilmesi	E.A.

## KAYNAKLAR

- Gençtanırım D. Riskli davranışlar ölçeği üniversite formu: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi 2014; 5:24-34. **[CrossRef]**
- Şimşek Z, Koruk İ, Altındağ A. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin riskli sağlık davranışları. Toplum Hekimliği Bülteni 2007; 26:19-24.
- Turhan E, İnandı T, Özer C, Akoglu S. Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi 2011; 9:33-44. **[CrossRef]**
- Aras Ş, Günay T, Özcan S, Orçın E. İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları. Anadolu Psikiyatri Derg 2007; 8:186-196.
- Fırat S, Yoldaşcan E, Çot DA, Dağlıoğlu N, Gülmen MK. Üniversite öğrencilerinde risk alma davranışları ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. Adli Tıp Bülteni 2016; 21:172-176. **[CrossRef]**
- Arıkan G, Tacoğlu T, Erdoğan S. Ankara, Toronto ve Priştina'daki üniversite öğrencilerinin risk alma davranışları açısından karşılaştırılması. Bilig 2011; 56:1-24.
- Buchanan J, Ickes M. Energy drink consumption and its relationship to risky behavior in college students. Calif J Health Promot 2015; 13:38-48.
- Kara B, Hatun Ş, Aydoğan M, Babaoğlu K, Gökalp AS. Kocaeli ilindeki lise öğrencilerinde sağlık açısından riskli davranışların değerlendirilmesi. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2003; 46:30-37.
- İlhan T. Üniversite öğrencilerinde yaşam amaçları ve madde kullanımı Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2013; 6:183-196.
- Sansone RA, Sansone LA. Measuring self-harm behavior with the self-harm inventory. Psychiatry (Edgmont) 2010; 7:16-20.
- Walt FVD. Self-harming behaviour among university students: a South African case study. J Psychol Afr 2016; 26:508-512.
- Akdemir D, Zeki A, Ünal DY, Kara M, Çetin FÇ. Kendine zarar verme davranışı olan ergenlerde psikiyatrik belirtiler, kimlik karmaşası ve benlik saygısı. Anadolu Psikiyatri Derg 2013; 14:69-76. **[CrossRef]**
- Gürkan B, Dirik G. Üniversite öğrencilerinde intihar düşünce ve davranışları ile ilişkili faktörler : yaşamı sürdürme nedenleri ve baş etme yolları. Türk Psikoloji Yazıları 2009; 12:58-69.
- Evren H. Trakya Üniversitesi öğrencilerinin riskli sağlık davranışları ve sağlık hizmeti kullanımı. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Edirne, 2008.
- Yiğit Ö, Söyüncü S, Berk Y. Kimler intihar girişiminde bulunuyor? Bir acil servisin deneyimleri. New Symposium 2010; 48:122-128.
- Aldrich RS. Suicide prevention: college students' intention to intervene. Arch Suicide Res 2017; 21:403-412. **[CrossRef]**
- Welch SS. A review of the literature on the epidemiology of parasuicide in the general population. Psychiatr Serv 2001; 52:368-375. **[CrossRef]**
- Kaplan HI, Sadock BJ. Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: behavioral sciences/clinical psychiatry, 8<sup>th</sup> ed. Baltimore: Lippincott Williams and Wilkins Co., 1998.
- Hunt J, Eisenberg D. Mental health problems and help-seeking behavior among college students. J Adolesc Health 2010; 46:3-10. **[CrossRef]**
- Öksüz EE, Bilge F. Üniversite öğrencilerinin intihar olasılıklarının incelenmesi. Eğitim ve Bilim Dergisi 2014; 39:407-420.
- Sun X, Liu X, Shi Y, Wang Y, Wang P, Chang C. Determinants of risky sexual behavior and condom use among college students in China. AIDS Care 2013; 25:775-783. **[CrossRef]**

22. Huang J, Bova C, Fennie KP, Rogers A, Williams AB. Knowledge, attitudes, behaviors, and perceptions of risk related to HIV/AIDS among Chinese university students in Hunan, China. *AIDS Patient Care STDS* 2005; 19:769-777. **[CrossRef]**
23. Tilahun D, Assefa T, Belachew T. Knowledge, attitude and practice of emergency contraceptives among Adama University female students. *Ethiop J Health Sci* 2010; 20:195-202.
24. Mavhandu-Mudzusi AH, Asgedom TT. The prevalence of risky sexual behaviours amongst undergraduate students in Jigjiga University, Ethiopia. *Health SA Gesondheid* 2016; 21:179-186. **[CrossRef]**
25. Kann L, Kinchen S, Shanklin SL, Flint KH, Hawkins J, Harris WA, Lowry R, Olsen EO, McManus T, Chyen D, Whittle L, Taylor E, Demissie Z, Brener N, Thornton J, Moore J, Zaza S; Centers for Disease Control and Prevention (CDC). *MMWR Suppl. Youth risk behaviour surveillance- United States, 2013. 2014*; 63:1-168.
26. Born KM, Wolvaardt L, Mcintosh E. Risky sexual behaviour of university students: perceptions and the effect of a sex education tool. *Afr J Phys Health Educ Recreat Dance* 2015; 21:502-518.
27. Ellis WL. Risky sexual behaviors among sexually active first-year students matriculating at a historically Black college: is a positive self-image an instigator? *Soc Work Health Care* 2016; 55:125-143. **[CrossRef]**
28. Yüncü Z, Aydın C. Alkol madde kullanım bozukluklarında etioloji. Alkol, Madde Bağımlılığı tanı ve tedavi el kitabı. Eds. Evren C, Ögel K, Uluğ B. Türkiye Psikiyatri Derneği. Tuna Matbaası Ankara. 2012, 19-33.
29. Süngü H. Üniversite öğrencilerinin zararlı madde kullanımına ilişkin tutumları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2014; 11:167-194.
30. Arria AM, Caldeira KM, Kasperski SJ, Vincent KB, Griffiths RR, O'Grady KE. Energy drink consumption and increased risk for alcohol dependence. *Alcohol Clin Exp Res* 2011; 35:365-375. **[CrossRef]**
31. Dikici S, Aydın LY, Kutlucan A, Ercan N. Enerji içecekleri hakkında neler biliyoruz? *Dicle Tıp Dergisi* 2012; 39:609-613. **[CrossRef]**
32. Calderia KM, Arria AM, O'Grady KE, Zarate Em, Vincent KB, Wish ED. Prospective associations between alcohol and drug consumption and risky sex among female college students. *J Alcohol Drug Educ* 2009; 53:nihpa115858.
33. Jere DL, Norr KF, Bell CC, Corte C, Dancy BL, Kaponda CP, Levy JA. Substance use and risky sexual behaviors among young men working at a rural roadside market in Malawi. *J Assoc Nurses AIDS Care* 2017; 28:250-265. **[CrossRef]**
34. Bisika T, Konyani S, Chamangwana I, Khanyizira G. An epidemiologic study of drug abuse and HIV and AIDS in Malawi. *Afr J Drug Alcohol Stud* 2008; 7:81-87.
35. Li K, Simons-Morton BG, Hingson R. Impaired-driving prevalence among US high school students: associations with substance use and risky driving behaviors. *Am J Public Health* 2013; 103:71-77. **[CrossRef]**
36. Shead NW, Derevensky JL, Fong TW, Gupta R. Characteristics of Internet gamblers among a sample of students at a large, public university in Southwestern United States. *J Coll Stud Dev* 2012; 53:133-148. **[CrossRef]**
37. Boyd CJ, Young A, Grey M, McCabe SE. Adolescents' nonmedical use of prescription medications and other problem behaviors. *J Adolesc Health* 2009; 45:543-550. **[CrossRef]**
38. Reid AM, Graziano PA, Balkhi AM, McNamara JP, Cottler LB, Meneses E, Geffken GR. Frequent nonprescription stimulant use and risky behaviors in college students: the role of effortful control. *J Am Coll Health* 2015; 63:23-30. **[CrossRef]**
39. Erdem G, Eke CY, Ögel K, Taner S. Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2006; 7:111-116.
40. Vaughn MG, Nelson EJ, Salas-Wright CP, DeLisi M, Qian Z. Handgun carrying among White youth increasing in the United States: New evidence from the National Survey on drug use and health 2002-2013. *Prev Med* 2016; 88:127-133. **[CrossRef]**
41. Walter G, Dunn MS, Anderson P, Florkowski D. Students' drinking status and likelihood of carrying a weapon on campus. *Am J Health Stud* 2015; 30:151-158.
42. Yalçın M, Eşsizoglu A, Akkoç H, Yaşan A, Gürgen F. Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2009; 12:125-133.
43. Ögel K, Evren C, Karadağ F, Gürol TD. Bağımlılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Derg* 2012; 23:264-273.
44. Eskin M, Kaynak-Demir H, Demir S. Same-sex sexual orientation, childhood sexual abuse, and suicidal behavior in university students in Turkey. *Arch Sex Behav* 2005; 34:185-195. **[CrossRef]**
45. Toprak S, Çetin İ, Guven T, Can G, Demircan C. Self-harm, suicidal ideation and suicide attempts among college students. *Psychiatry Res* 2011; 187:140-144. **[CrossRef]**
46. Ellis JB, Lamis DA. Adaptive characteristics and suicidal behavior: a gender comparison of young adults. *Death Stud* 2007; 31:845-854. **[CrossRef]**

47. Westefeld JS, Homaifar B, Spotts J, Furr S, Range L, Werth JL. Perceptions concerning college student suicide: data from four universities. *Suicide Life Threat Behav* 2005; 35:640-645. **[CrossRef]**
48. Garlow SJ, Rosenberg J, Moore JD, Haas AP, Koestner B, Hendin H, Nemeroff CB. Depression, desperation, and suicidal ideation in college students: results from the American Foundation for Suicide Prevention College Screening Project at Emory University. *Depress Anxiety* 2008; 25:482-488. **[CrossRef]**
49. Swannell SV, Martin GE, Page A, Hasking P, St John NJ. Prevalence of nonsuicidal self-injury in nonclinical samples: systematic review, meta-analysis and meta-regression. *Suicide Life Threat Behav* 2014; 44:273-303. **[CrossRef]**
50. Okman T. Türkiye’de intihar istatistiklerinin metodolojisi, sistemi ve eğilimi. *Kriz Dergisi* 1997; 5:43-58.
51. Devrimci-Ozguven H, Sayıl I. Suicide attempts in Turkey: Results of the WHO-EURO multicentre study on suicidal behavior. *Can J Psychiatry* 2003; 48:324-329. **[CrossRef]**
52. Şevik AE, Özcan H, Uysal E. İntihar girişimlerinin incelenmesi: risk faktörleri ve takip. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2012; 15:218-225.
53. Harmancı P. Dünya’daki ve Türkiye’deki intihar vakalarının sosyodemografik özellikler açısından incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal* 2015; 2(Suppl.):1-15.
54. Erel Ö, Gölge ZB. The relationship between risky behaviors and childhood abuse, impulsivity and risky behaviors in university students. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2015; 16:189-197. **[CrossRef]**
55. Çamur D, Üner S, Çilingiroğlu N, Özcebe H. Risk taking behaviors of students from different faculties in a university. *Toplum Hekimliği Bülteni* 2007; 26:32-38.
56. Ögel K. Madde kullanım bozuklukları epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences* 2005; 47:61-64.
57. Vaughn MG, Salas-Wright CP, DeLisi M, Maynard BR. Violence and externalizing behavior among youth in the United States: is there a severe 5%? *Youth Violence Juv Justice* 2014; 12:3-21. **[CrossRef]**
58. Ersay AR, Tortumluoğlu G. Türkiye’de ergen ve gençlerde üreme sağlığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2006; 3:1-13.
59. Siyez DM, Siyez E. Üniversite öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türk Üroloji Dergisi* 2009; 35:49-55.
60. Noubiap JJ, Nansseu JR, Ndoula ST, Wang B, Jingi AM, Bigna JJ, Aminde LN, Youmbi RA, Fokom-Domgue J. Prevalence and correlates of HIV risky sexual behaviors among students attending the Medical and Social Welfare Center of the University of Maroua, Cameroon. *BMC Res Notes* 2015; 8:635. **[CrossRef]**
61. Duyan V, Ünal F, Çok F, Ünal S. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda ailelerin ve gençlerin bilgilendirilmesi. *Türk HIV/AIDS Dergisi* 2001; 4:11-16.
62. Seme A, Wirtu D. Premarital sexual practice among school adolescents in Nekemte Town, East Wollega. *Ethiop J Health Dev* 2008; 22:167-173.
63. Evcili F, Cesur B, Altun A, Güçtaş Z, Sümer H. Evlilik öncesi cinsel deneyim: ebek bölümü öğrencileri görüş ve tutumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2013; 2:486-498.
64. Akvardar Y, Aslan B, Ekici B, Ögün E, Şimşek T. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem II öğrencilerinde sigara, alkol, madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2001; 2:49-52.
65. Havaçeliği D. Partner ilişkilerindeki ilişki bağımlılığının, ebeveyn bağlanma stilleri ve madde kullanımı ile ilişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Madde Bağımlılığı Anabilim Dalı, İzmir, 2003.
66. Karaçam Ö, Totan T. Ege Üniversitesi öğrencileri arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının çok boyutlu ölçekleme yöntemiyle incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2014; 15:116-123. **[CrossRef]**
67. Kayapınar FÇ, Özdemir İ. Öğrencilerin enerji içeceği tüketim bilincinin ve alışkanlığının araştırılmasında bir meslek yüksekokulu örneği. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2016; 15:1-12.
68. Bahadır NB. Üniversite öğrencilerinde enerji içeceği tüketiminin alkol-madde kullanımına etkisi ve dürtüsellikle ilişkisi. *Tıpta Uzmanlık Tezi, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Edirne, 2013.*
69. O’Brien MC, McCoy TP, Rhodes SD, Wagoner A, Wolfson M. Caffeinated cocktails: energy drink consumption, high-risk drinking, and alcohol-related consequences among college students. *Acad Emerg Med* 2008; 15:453-460. **[CrossRef]**
70. Reissig CJ, Strain EC, Griffiths RR. Caffeinated energy drinks-a growing problem. *Drug Alcohol Depend* 2009; 99:1-10. **[CrossRef]**
71. Ekşi A. Çocuk, genç, anne ve babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.
72. Yüksel N, Dereboy Ç, Çifter İ. Üniversite öğrencileri arasında madde kullanımı. *Türk Psikiyatri Derg* 1994; 5:283-286.
73. Ögel K, Tamar D, Çakmak D. Madde bağımlılığı sorununda Türkiye’nin yerine bir bakış. *Türk Psikiyatri Derg* 1998; 9:301-307.
74. Akvardar Y, Demiral Y, Ergör G, Ergör A, Bilici M, Akil Ö. Substance use in a sample of Turkish medical students. *Drug Alcohol Depend* 2003; 72:117-121. **[CrossRef]**

75. Taner, S. Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.
76. Görgün S, Tiryaki A, Topbaş M. Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2010; 11:305-312.
77. Ulukoca N, Gökğöz Ş, Karakoç A. Klinik Araştırma Kırklareli Üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi* 2013; 18:230-234.
78. Dayı A, Güleç G, Mutlu F. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Dusunen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences* 2015; 28:309-318. **[CrossRef]**
79. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) Raporu 2013. <http://www.sck.gov.tr/occd/2013%20T%C3%BCrkiye%20Uyu%C5%9Fturucu%20Raporu.pdf> Erişim tarihi: 08.02.2017.
80. İlhan İÖ, Yıldırım F, Demirbaş H, Doğan YB. Prevalance and sociodemographic correlates of substance use in a university student sample in Turkey. *Int J Public Health* 2009; 54:40-44. **[CrossRef]**
81. Onya HE, Flisher AJ. Prevalence of substance use among rural high school students in Limpopo Province, South Africa. *Afr J Drug Alcohol Stud* 2008; 7:71-80.
82. Borges G, Nock MK, Haro Abad JM, Hwang I, Sampson NA, Alonso J, Andrade LH, Angermeyer MC, Beautrais A, Bromet E, Bruffaerts R, de Girolamo G, Florescu S, Gureje O, Hu C, Karam EG, Kovess-Masfety V, Lee S, Levinson D, Medina-Mora ME, Ormel J, Posada-Villa J, Sagar R, Tomov T, Uda H, Williams DR, Kessler RC. Twelve-month prevalence of and risk factors for suicide attempts in the World Health Organization World Mental Health Surveys. *J Clin Psychiatry* 2010; 71:1617-1628. **[CrossRef]**
83. Bildik T, Somer O, Kabukçu Başay B, Başay Ö, Özbaran B. Kendine zarar verme davranışı değerlendirme envanterinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Derg* 2013; 24:49-57.
84. Aksoy A, Ögel K. Kendine zarar verme davranışı. *Anadolu Psikiyatri Derg* 2003; 4:226-236.
85. Doku D. Substance use and risky sexual behaviours among sexually experienced Ghanaian youth. *BMC Public Health* 2012; 12:571. **[CrossRef]**
86. Rostad WL, Silverman P, McDonald MK. Daddy's little girl goes to college : an investigation of females' perceived closeness with fathers and later risky behaviors. *J Am Coll Health* 2014; 62:213-220. **[CrossRef]**
87. Tot Ş, Yazıcı A, Yazıcı K, Erdem P, Bal N, Metin Ö. Mersin'de ergenler arasında sigara, alkol ve yasa dışı madde kullanım oranlarının yaygınlığı: ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin karşılaştırılması. *New Symposium* 2004; 42:77-81.
88. Poscia A, Parente P, Friscale EM, Teleman AA, de Waure C, Di Pietro ML. Risky behaviours among university students in Italy. *Ann Ist Super Sanita* 2015; 51:111-115.